

КОРЕКЦІЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У СПІЛКУВАННІ ЮНАЦТВА В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЇ

Труднощі, що виникають в міжособистісному спілкуванні, можуть негативно вплинути на психічне здоров'я людини, особливо в юнацькому віці. Дослідження, проведені на виборці юнаків і дівчат показали, що мотивація влади приведе до формування негативної установки. В умовах рекреації можна використати тренінг розвитку міжособистісних стосунків в роботі з старшокласниками.

Ключові слова: психологічне здоров'я, міжособистісне спілкування, мотивація влади, мотивація афіліції, негативна комунікативна установка.

Тема нашої роботи починається з проблеми психологічного здоров'я, як нової дисципліни, мета якої – вирішувати питання, пов'язані з здоров'ям і хворобою. Однією з ключових проблем цієї дисципліни є зміни поведінки, спрямовані на те щоб індивіди відмовились від проблемної поведінки на користь здорової [3].

Велику роль у вирішенні цієї проблеми відіграє допомога підліткам і старшокласникам в вирішенні комунікативних проблем, зокрема, самотності у колі ровесників, які виникають при тривожно-побічному розгалуженні [7].

Значне місце в психічному здоров'ї людини займає неформальне спілкування, в якому проявляються специфічні труднощі, з якими людям не приходится зіштовхуватися при вирішенні професійних трудових задач, у процесі спільної діяльності. Мова йде про порушення спілкування. Під ними ми маємо на увазі різноманітні і досить стійкі труднощі у спілкуванні, що супроводжуються, як правило, складними переживаннями, почуттям психологічного дискомфорту. До їхнього числа відносяться аутистичність, почуття самотності, відчуженість, нетовариськість, негативні комунікативні установки, труднощі в соціальній комунікабельності – невміння вибачитися, висловити співчуття, правильно і гідно вийти з конфлікту, складності в досягненні згоди, виробленню загальної позиції. Більшість з них викликає в суб'єкті спілкування постійні негативні емоції, острах нових контактів, невпевненість і сторожкість, внутрішньособистісну напруженість у багатьох ситуаціях спілкування.

Неможливо зрозуміти труднощі спілкування і механізм їхнього виникнення, допомогти людині, в якій виникають ці труднощі, без знання того, як формувалися її відносини з людьми, який сформувався соціальний і емоційний досвід контактів певної людини в значимій для неї групі. Б. Г. Ананьєв пише, що генезис характерологічних властивостей, включаючи і антисоціальні риси особистості, залишається закритою книгою, поки дослідження процесу формування відносин особистості не було поєднане з вивченням взаємин між людьми (починаючи з раннього дитинства) у тій чи іншій структурі соціальної групи [2, с. 279].

З численних термінів, що позначають труднощі спілкування і вживаються в повсякденній і науковій мові, можна назвати такі: комунікативні і психологічні бар'єри, порушення, дефекти, збої, розлади, перешкоди і власне труднощі [6].

Проблема деяких людей в тому, що вони не вміють встановлювати контакти. Це пов'язано з відсутністю комунікативної компетентності, навичками й уміннями, яким можна навчитися, а також з такими властивостями особистості, які гірше піддаються корекції, як і всі інші труднощі, обумовлені особистісними якостями.

Порушення міжособистісного неформального спілкування є найважчими за своїми логічними наслідками. Їх важко подолати, вони вимагають втручання психотерапевта чи психолога, коректуються через усвідомлення і зміну стосунків.

Труднощі міжособистісного неформального спілкування, на відміну від комунікативних бар'єрів, супроводжуються нервово-психічною напругою. Вони розрізняються за ступенем нервово-психічної напруги, по типу ситуацій, у яких мають тенденцію виникати, і за ступенем впливу на успішність спілкування.

В. Н. Куніциною (1995) запропонована загальна класифікація труднощів міжособистісного неформального спілкування за їхньою причинною обумовленістю і змістовно-функціональними характеристиками, а також методи їхньої діагностики. Можна виділити дві групи труднощів:

1) суб'єктивно пережиті, що не завжди виявляються в конкретній соціальній взаємодії і не очевидні для партнера;

2) "об'єктивні", тобто такі, які виявляють себе в умовах безпосередніх контактів і спілкування, що знижують успішність і задоволеність його протіканням.

До суб'єктивно пережитих труднощів відносяться соціальна невпевненість, боязкість, сором'язливість, невміння встановити психологічний контакт. Соціальна невпевненість нерідко виникає в умовах ролівого спілкування (начальник – підлеглий), виявлений її зв'язок із соціальним інтелектом.

За причинною обумовленістю (у рамках психічної норми) труднощі поділяються на первинні і вторинні.

Первинні труднощі залежать від природних властивостей людини, які часто тісно пов'язані з темпераментом. Вторинні труднощі можуть бути психогенними і соціогенними. Психогенні труднощі як наслідок психологічних травм, стресів, важких переживань, фрустрацій, неадекватної самооцінки спричиняють негативні зміни, насамперед у довірливому спілкуванні. Соціогенні труднощі є наслідком зовнішніх бар'єрів (комунікативних, значенневих, лінгвістичних, чисто ситуативних), невадлого досвіду емоційних і соціальних контактів, прорахунків у вихованні, визначених умов спілкування (наприклад, неможливість спілкування чи самітність, депривація в дитячому віці). Ці труднощі з'являються і як наслідок спілкування з неспритним, скутим, плузивим, уділимим, безцеремонним, настирним і т. д. партнером.

В ході дослідження В. Н. Куніциною у 1991 році за допомогою різних психологічних тестів були обстежені 490 старшокласників петербурзьких шкіл. Отримано таку картину поширеності різних труднощів у юнацькому віці: на першому місці стає сором'язливість (від 25% до 35%) – вона зустрічається частіше інших труднощів. На досить високому рівні спостерігається відчуженість (19%), після цього – глибока інтровертивність (17%), аутистичність (15%), надмірна сенситивність (12%).

Крім сором'язливості, можна виділити й інші властивості особистості, що призводять до труднощів у спілкуванні. Їх можна коротко охарактеризувати так: людина хоче і може, але не вміє спілкуватися (невихованість, безсоромність, егоцентричність); не хоче, не вміє і не може спілкуватися (аутистичність, глибока самітність); вміє, але вже не може і не хоче (відчуженість, виключність із соціальних зв'язків, самітність у юрбі); уміє, може, але не прагне (глибока інтроверсія, самоодстантність, відсутність мотивації); може, і хоче, але боїться спілкуватися (сором'язливість).

Сором'язливість, інтровертивність, аутистичність, відчуженість, підвищена сенситивність належать до глибоко особистісних властивостей. Вони можуть загострюватися при несприятливих обставинах і з труднощів, що суб'єктивно відчуваються, перетворюватися в об'єктивну перешкоду для повноцінних особистісних контактів.

Ми виходили з припущення, що деякі види мотивації, які часто проявляються на високому рівні у людини, будуть негативно впливати на її комунікативну установку, що погіршить взаємостосунки цієї людини з оточуючими.

На нашу думку, таким видом мотивації є мотивація влади. Згідно психологічних теорій мотивації влади, що були розроблені А. Адлером, К. Хорні, Е. Фроммом, мотивація влади часто пов'язана з невротичним станом людини (А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм мотивацію до влади пов'язували з прагненням індивіда уникнути ізоляції і самотності).

Виходячи з нашого припущення ми поставили перед собою мету: визначити вплив високого рівня мотивації влади на мотивацію афіліції і комунікативної установки і розробити систему корекційних занять з метою поліпшення міжособистісних стосунків у представників раннього юнацького віку.

Ми провели дослідження на вибірці студентів-психологів ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. У дослідженні взяли участь 80 студентів першого курсу у віці 17-18 років. В дослідженні ми використали три методики: 1. Методика діагностики комунікативної установки (методика В. В. Бойко). 2. Методика мотивації афіліції. 3. Методика мотивації влади.

У ході дослідження комунікативної установки студентів були одержані такі результати:

Завуальована жорстокість – 80,5%; відкрита жорстокість – 69,6%; обгрунтований негативізм – 54%; бурчання – 49%; негативний досвід спілкування – 51,75%. Ми бачимо, що більшість першокурсників проявляють "завуальовану жорстокість".

Покажемо результати цього дослідження у вигляді діаграми.

Досліджуючи мотивацію афіліції ми отримали такі результати – з 80 першокурсників потяг до прийняття було виявлено у 48 (60%) студентів, а страх відторгнення – у 32 (40%) осіб.

Покажемо ці результати у вигляді діаграми.

При аналізі одержаних результатів ми виявили досліджуваних студентів-першокурсників – з високим, середнім і низьким рівнем мотивації влади, в яких переважає негативна комунікативна установка.

Рис. 1. Діаграма дослідження комунікативної установки студентів першого курсу

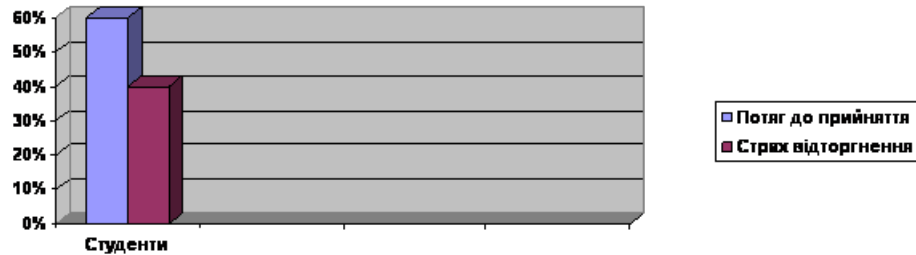

Рис. 2. Діаграма дослідження мотивації афіліції

Досліджуючи мотивацію влади у першокурсників ми отримали такі результати – мотивація "вище середнього рівня" – у 16 (20%) досліджуваних; "середній рівень" мотивації мають 32 (40%) досліджуваних; мотивація "нижче середнього рівня" – у 32 (40%) студентів.

Покажемо результати цього дослідження у вигляді діаграми.

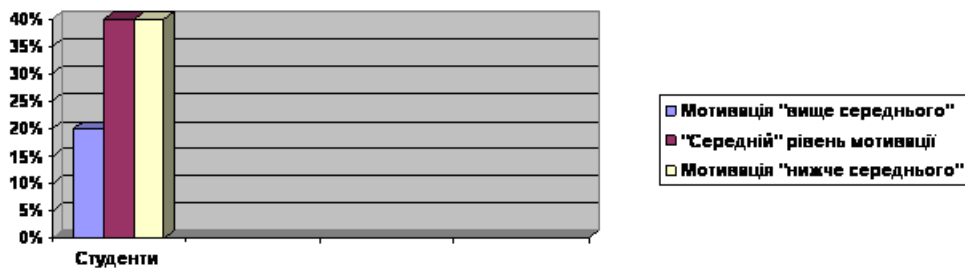

Рис. 3. Діаграма дослідження мотивації влади

При рівні мотивації влади "вище середнього" група студентів (16 осіб) має високий рівень негативної комунікативної установки.

Якщо порівнювати цей рівень мотивації влади з мотивацією афіліції, то у досліджуваних цієї вибірки в 75% випадків бажання до "прийняття" (СП) проявляється на невисокому рівні і у 25% студентів це бажання вище середнього. Страх "відторгнення" (СО) в 25% випадків проявляється на високому рівні, в 50% – він знаходиться на середньому рівні і в 25% – на низькому рівні.

Це дає змогу зробити висновок, що в цих досліджуваних страх "відторгнення" проявляється більше, ніж бажання до "прийняття".

Аналізуючи результати одержані у досліджуваних, у яких рівень мотивації виявився "середнім" (8 осіб), ми з'ясували, що в більшості з них спостерігається високий рівень негативної комунікативної установки.

50% з них проявляють середній рівень бажання до "прийняття", в 37% – це бажання знаходиться на високому рівні, а в 13% – на низькому. Тобто, в цій групі досліджуваних в порівнянні з попередньою, переважає бажання до "прийняття" (СП) і вони в більшості проявляють страх "відторгнення" (в 50% – високий рівень страху "відторгнення" (СО) в 37,5% – цей рівень знаходиться на середньому рівні і 12,5% – на дуже низькому).

Розглядаючи рівень мотивації влади "нижче середнього", який проявився у 32-х студентів-першо-курсників, ми бачимо, що при низькому рівні мотивації влади 62,5% студентів мають досить високий рівень негативної комунікативної установки, а у 37,5% він знаходиться на середньому рівні.

При порівнянні рівня мотивації влади з мотивацією афіліції, бажання до "прийняття" (СП) у 37,5% студентів проявляється на високому рівні, у 25% – на середньому і у 37,5% – на невисокому рівні. Страх "відторгнення" (СО) у 25% студентів знаходиться на невисокому рівні, у 37,5% – на середньому, та ще у 37,5% – на високому рівні.

Як бачимо, негативна комунікативна установка притаманна досить великій кількості досліджуваних, які потребують допомоги психолога. Це дуже важливо, бо на початку навчання, саме тоді коли формується колектив, потрібно допомогти юнакам і дівчатам сформувати такі взаємостосунки, при яких вони будуть відчувати комфортність в процесі спілкування під час навчання і неформальних стосунках.

Однією з найбільш активних і поширених форм корекції поведінки являється тренінг.

В останній час психологічний тренінг знаходить все більш широке застосування у тих сферах людської практики, де успіх діяльності у значній мірі залежить від уміння спілкуватися. Він дозволяє за порівняно невеликий проміжок часу розв'язати завдання інтенсивного формування і розвитку професійно-значимих соціально-гностичних умінь і навиків.

Психологічний тренінг спрямований на оволодіння певними соціально-психологічними знаннями, розвиток комунікативних здібностей, рефлексивних навичок (здібності аналізувати ситуацію, поведінку і стан у цій ситуації як членів групи, так і своєї особистості), умінь адекватно сприймати себе і оточуючих. При цьому виробляються і коректуються норми особистісної поведінки і міжособистісної взаємодії, а також розвивається здібність гнучко реагувати на ситуацію, швидко перебудовуватися в різних умовах і різних групах.

Для корекції поведінки досліджуваних можна запропонувати тренінг розвитку міжособистісних стосунків. У відповідності з завданнями тренінгу у ході занять виробляються наступні основні аспекти розвитку мотивації міжособистісних відносин: розвиток довіри; розуміння різних видів мотивів міжособистісних відносин; розвиток уявлень про цінності іншої людини; засвоєння засобів вирішення особистих проблем; позитивний розвиток мотивів міжособистісних відносин.

Заняття включають десять тем, мета яких – усвідомлення учасниками тренінгу різних аспектів взаємостосунків з іншими людьми.

Ми вважаємо, що за період перебування дівчат і хлопців у центрі "Молода гвардія" використання такого тренінгу буде корисним для становлення психологічно благополучних взаємостосунків його учасників у міжособистісному спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеев В. С. Психология межгрупповых отношений / В. С. Агеев. – М., 1983.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М.: Наука, 1977.
3. Бовина И. Б. Психология здоровья: от когниций к поведению или от поведения к когнициям? / И. Б. Бовина // Мир психологии. – Москва – Воронеж, 2007. – № 1. – С. 234-240.
4. Десев Л. Психология малых групп / Л. Десев. – М., 1979.
5. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения / М. И. Лисина. – М., 1986.
6. Шакуров Р. Х. Эмоция. Личность. Деятельность (механизмы психодинамики) / Р. Х. Шакуров. – Казань, 2001.
7. Шмырева О. И. Психологическая модель преодоления эмоционального неблагополучия в подростковом возрасте / Шмырева О. И. // Мир психологии. – Москва – Воронеж, 2007. – № 1. – С. 240-245.

Подано до редакції 05.12.11
